

Prvá hlava

ZÁKLADNÉ USTANOVENIA

§ 1

Postavenie Občianskeho zákonníka

Tento zákon je všeobecným a základným predpisom súkromného práva.

Odôvodnenie:

Účelom ustanovenia je zdôrazniť postavenie Občianskeho zákonníka v systéme súkromného práva. Návrh vychádza z toho, Občiansky zákonník nie je len jedným z radu súkromnoprávných predpisov, ale je predpisom základným, z ktorého ostatné predpisy vychádzajú a dopĺňajú ho. Preto každý predpis súkromného práva musí byť vnímaný ako predpis nadväzujúci, ako predpis, ktorý musí byť vykladaný tak, aby zapadal do systému súkromného práva, ktorého základom je práve Občiansky zákonník. Všeobecnosť Občianskeho zákonníka má zas zdôrazňovať to, že ide o predpis, ktorý sa pre riešenie otázok súkromného práva použije vždy, ak niet osobitnej súkromnoprávnej úpravy.

§ 2

Výklad ustanovení súkromného práva

Výklad ustanovení súkromného práva musí zohľadňovať ústavný poriadok, ducha základných zásad súkromného práva, zmysel ustanovenia z pohľadu jeho účelu aj systému súkromného práva, a ďalšie všeobecne uznávané pravidlá výkladu.

Odôvodnenie:

Ustanovenie nemá v doterajšom práve ekvivalent. Účelom je zakotviť základné pravidlá pre výklad súkromnoprávných predpisov, teda pre zisťovanie (dekódovanie) právnych noriem z ustanovení právnych predpisov. Pod ústavným poriadkom sa rozumie nie len systém ústavou chránených hodnôt, ale napríklad aj nadradenosť ústavy a ústavných zákonov ako aj rozdelenie moci medzi zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Základnými zásadami súkromného práva sú zásady, ktoré sa všeobecne považujú v súdnej praxi a právnej náuke za základné zásady. Zmysel vykladaného ustanovenia treba pritom skúmať tak z pohľadu funkcií (účelu), ktoré toto ustanovenie plní, ako aj z pohľadu celého systému súkromného práva, teda aby sa riešenie, ku ktorému sa má dospieť, dalo považovať za systémové, a nie za nesystémové. Pri výklade treba zohľadniť aj iné pravidlá výkladu, ak sú všeobecne uznávané tak v súdnej praxi, ako aj v právnej náuke.

§ 3

Použitie pravidiel súkromného práva

(1) Len to, že sa na prípad nedá použiť žiadne z pravidiel zistených z ustanovení súkromného práva výkladom podľa § 2 (pravidlo súkromného práva), nevylučuje, aby sa riešil podľa toho z takýchto pravidiel, ktoré sa používa na najpodobnejšie prípady, alebo, ak takýchto pravidiel niet, podľa zásad ústavného poriadku a súkromného práva.

(2) Len to, že sa na prípad dá použiť určité pravidlo súkromného práva, nevylučuje, aby sa toto pravidlo naň nepoužilo.

(3) Použitie alebo nepoužitie pravidla súkromného práva podľa odseku 1 a 2 musí zohľadňovať ústavný poriadok, ducha základných zásad súkromného práva, zmysel pravidla z pohľadu jeho účelu aj systému súkromného práva a ďalšie všeobecne uznávané pravidlá pre takéto použitie alebo nepoužitie.

Odôvodnenie:

Účelom ustanovenia je umožniť analógiu a teleologickú redukciu a ustanoviť pre ne určité pravidlá, keďže analógia ani teleologická redukcia nepatrí do procesu výkladu (ktorým sa zisťujú právne normy – teda pravidlá správania – ich dekodovaním z textu ustanovení právneho predpisu).

Odsek 1 do istej miery nadväzuje na § 853 ods. 1 OZ. Jeho účelom je zdôrazniť prípustnosť analógie v súkromnom práve, a to tak analógie legis (prvá časť vety) ako aj analógie iuris (druhá časť). Ustanovenie pritom nestanovuje podmienky, kedy analógia prichádza do úvahy a kedy nie. Ustanovuje len, že je prípustná. To, čo treba zohľadniť, či je analógia možná, ustanovuje odsek 3.

Prvá časť odseku 1, týkajúca sa analógie legis, znamená, že analogické použitie výslovnej úpravy na prípad (otázku), ktorý upravený výslovne nie je, je možné, ak ide o prípad podobný tomu prípadu, ktorý je upravený, pričom ak je takýchto podobných výslovných úprav niekoľko, potom má prednosť tá, ktorá je neupravenému prípadu čo do obsahu a účelu najbližšie. To, že sa na prípad nedá použiť žiadne pravidlo (právna norma) zistené výkladom z ustanovení právneho predpisu, treba pritom chápať tak, že analógia má svoje miesto nielen tam, kde niet výslovnej úpravy, ale aj tam, kde sice výslovná úprava je, no význam tejto úpravy treba podľa odseku 3 redukovať.

Druhá časť odseku 1 zas normuje, že ak postup podľa analógie legis nie je možný, pretože niet takej úpravy, ktorá by sa na riešený prípad dala analogicky použiť (pretože niet žiadnej úpravy, ktorá by sa týkala nejakých podobných prípadov), potom treba prípad riešiť podľa ústavného poriadku (najmä jeho hodnôt, princípov, systému) ako aj zásad súkromného práva. Prihliadať sa pritom musí na zvyklosti, právnu náuku ako aj ustálenú rozhodovaciu prax najvyšších súdnych autorít. Slová „ak takýchto pravidiel niet“ treba pritom vnímať tak, že súd nemôže analógiu iuris, ak riadne nepreskúmal možnosť analógie legis. Súd preto nemôže prípad, ktorý nie je v zákone výslovne upravený, riešiť hneď podľa ústavného poriadku a zásad súkromného práva. Ak totiž existuje úprava, ktorá by sa dala na prípad použiť v zmysle pravidiel stanovených v odseku 3, potom musí túto úpravu súd aj použiť. Zabezpečí sa tým rovnováha medzi súdnou mocou a mocou zákonodarnou.

Odsek 2 zakladá možnosť teleologickej redukcie. O tú ide vtedy, ak sa výkladom sice zistí právna norma použiteľná na riešený prípad, no jej použitie by sa priečilo hľadiskám zakotveným v odseku 3. Ani odsek 2 neustanovuje presné podmienky, keďže to, čo treba zohľadňovať, je upravené v odseku 3.

Odsek 3 určuje, čo treba zohľadňovať pri riešení, či sa uplatní analógia legis a teleologická redukcia. Tieto hľadiská sú zhodné s hľadiskami pre výklad. Veľkú dôležitosť treba venovať najmä ústavnému poriadku, a to najmä z pohľadu, aby súdna moc nezasahovala do moci zákonodarnej. Nezahrnutie určitých prípadov do hypotézy právnej normy (teda neupravenie určitého prípadu), nemusí byť totiž dôsledkom opomenutia zo strany zákonodarcu, ale jeho úmyslom (arg. a contrario). Obdobne, pri teleologickej redukcii treba postupovať nanajvýš opatrne, keďže tu ide o postup contra verba legis. Musia byť preto prípadné pádne dôvody, ktoré na základe systému hodnôt chránených ústavným poriadkom a zákonmi opodstatňujú záver, že zákonodarca prípad v skutočnosti nechcel zahrnúť do hypotézy právnej normy, a preto túto normu treba redukovať.

§ 4

Individuálna autonómia

(1) Slobodnej vôle človeka má zákon ustúpiť všade tam, kde si dôvody verejného poriadku, práva tretích osôb či ochrany hodné záujmy slabšej strany alebo iné podobné dôvody nevyžadujú opak.

(2) V súkromnoprávných vzťahoch nemôže nik nanútiť inej osobe svoju vôľu bez jej súhlasu.

Odôvodnenie:

Druhý diel prvej hlavy návrhu zakotvuje niektoré zásady (princípy) súkromného práva. Nejde o úplný výpočet týchto zásad: vymenované sú len niektoré z nich. Navrhované ustanovenie ako prvú zásadu vymenúva zásadu individuálnej autonómie. Účelom je otočiť optiku pohľadu na Občiansky zákonník a nehladiť naň ako na paternalistický kódex, ktorý má za osoby súkromného práva rozhodovať, čo je pre ne vhodné a čo nie. Občiansky zákonník má po novom

vstupovať do súkromnoprávných vzťahov v dvoch rovinách. Prvá z nich spočíva v tom, že na základe Občianskeho zákonníka sa určitým úkonom osôb súkromného práva priznáva právna relevanciu v tom smere, že sú tieto úkony právom rešpektované a v potrebnej miere aj štátom garantované. Druhou rovinou, v ktorej Občiansky zákonník vstupuje do súkromnoprávných vzťahov, je vyplňanie medzier v tých vzťahoch a poskytovanie odpovedí, ako postupovať, ak si osoby súkromného práva niektorú otázku ich vzťahu samy neupravili, najmä ak na nejakú záležitosť nemysleli či zabudli.

Pri každej norme súkromného práva sa preto treba pýtať, či ide o normu, ktorá len dopĺňa to, čo si osoby súkromného práva samy neupravili, alebo, naopak, či Občiansky zákonník nechce toto ich právo obmedziť. Výhodiskom tejto úvahy pritom musí byť stanovisko, že Občiansky zákonník len vôľu súkromnoprávných osôb dopĺňa, nie obmedzuje. K tomuto obmedzeniu možno podľa odseku 1 dospieť len vtedy, ak si to vyžadujú dôvody verejného poriadku, práva tretích osôb, ochrany hodné záujmy slabšej strany alebo iné podobné dôvody. Ak takýchto dôvodov niet, potom treba na skúmanú normu Občianskeho zákonníka hľadieť ako na normu dispozitívnu. Dispozitívnosť je teda pravidlom, kogentnosť výnimkou.

Ak sa právna situácia týka slabšej strany, tak nemožno zásadu individuálnej autonómie potlačiť len preto, že niektorá strana je slabšia voči druhej. Vždy treba posúdiť, či na to sú nejaké záujmy hodné ochrany, ktoré si to vyžadujú.

Odsek 2 len spresňuje, že v súkromnoprávných vzťahoch nemôže nikto nanútiť svoju vôľu inej osobe bez jej súhlasu. Dôsledkom je, že ani okolnosti vymenované v odseku 1 nebudú stačiť, aby sa bez súhlasu niekomu nanútila vôľa iného. Nanútením vôle však nemožno chápať stav, kedy je jedna osoba povinná rešpektovať práva iného.

§ 5

Dobré mravy

(1) Práva možno vykonávať a povinnosti plniť len v súlade s dobrými mravmi, berúc do úvahy zvyklosti. Opačné správanie nepožíva právnu ochranu.

(2) Výkon práva nie je v súlade s dobrými mravmi ani vtedy, ak sa im priechi zámer, ktorý sa výkonom práva sleduje.

Odôvodnenie:

Ustanovenie do značnej miery nadväzuje na § 3 ods. 1 OZ. Odsek 1 zakotvuje zásadu, že právnu ochranu používa len taký výkon práv a také plnenie povinností, ktoré je v súlade s dobrými mravmi a ktoré zároveň berie zreteľ aj na zvyklosti. Ide o odklon od doterajšej úpravy, ktorá takéto konanie len zakazovala, ale neprikazovala, aby osoby v súkromnoprávných vzťahoch konali v súlade s dobrými mravmi. Navrhovaná úprava tak umožní z dobrých mravov vyvodzovať nielen zákaz určitého konania, ale aj určité povinnosti, ktorých splnenie je nevyhnutné na to, aby sa konanie považovalo za súladné s dobrými mravmi a poctivé. Sankciou za porušenie dobrých mravov pri výkone práv a povinností je následok stanovený v druhej vete, teda nepožívanie právnej ochrany.

Odsek 1 káže zohľadňovať aj zvyklosti. Podmienkou, samozrejme, je, aby samotné zvyklosti boli v súlade s dobrými mravmi. Ustanovenie nedefinuje, čo sú to dobré mravy: naplnenie tohto pojmu je úlohou súdnej praxe a právnej vedy.

Odsek 2 spresňuje, že výkon práva je v rozpore s dobrými mravmi nielen vtedy, ak sa im priechi samotný spôsob výkonu práva, ale aj vtedy, ak sa im priechi zámer, ktorým sa výkonom práva sleduje, aj keď samotnému spôsobu výkonu nemožno nič namietat.

§ 6

Domnienka bežných schopností

(1) Na každého sa hľadí tak, ako by za daných okolností rozmýšľal, vnímal a cítil bežný rozumný človek, ibaže by si stav jeho tela a mysle, dôvodne očakávaná znalosť alebo schopnosť či iné opodstatnené dôvody vyžadovali, aby boli zohľadnené.

(2) Ak tento zákon nastanie alebo pominutie právnych následkov podmieňuje tým, že niekto mal o nejakej okolnosti vedieť, tak právne následky nastanú alebo pominú, i keď táto osoba o okolnosti nevedela, ak sa dá predpokladať, že by sa o nej dozvedela pri vynaložení náležitej starostlivosti, ktorú od nej možno požadovať vzhľadom na hľadiská podľa odseku 1. To platí

zodpovedajúco aj vtedy, ak nastanie alebo pominutie právnych následkov tento zákon podmieňuje tým, že niekto o okolnosti nemohol vedieť.

Odôvodnenie:

Ustanovenie nemá v doterajšom práve ekvivalent. Účelom odseku 1 je zakotviť pravidlo, že pri aplikácii súkromného práva sa na adresáta právnej normy hľadí ako na bežného človeka v jeho postavení. Význam tohto ustanovenia spočíva v tom, že ak zákon vyžaduje, aby adresát normy napr. vedel o nejakej okolnosti, neznamená to, že musí byť preukázané, že o tejto okolnosti skutočne vedel. Takéto preukazovanie by bolo pri takýchto subjektívnych otázkach veľmi zložité. Preto sa zakladá domnienka, že ak by bežný rozumný človek v okolnostiach, v ktorých sa nachádzal adresát, o takejto okolnosti vedel, potom sa vychádza z toho, že o nej vedel aj samotný adresát. Adresátovi sa teda pričíta aj tzv. prezumovaná vedomosť, keď z okolností konkrétneho prípadu možno dospieť k záveru, že bežný rozumný človek musel o danej okolnosti vedieť. Vedomosť (alebo iná obdobná subjektívna okolnosť) teda v sebe zahŕňa stav, kedy adresát o niečom skutočne vedel, ako aj stav, kedy o tom musel vedieť.

Odsek 1 však neplatí, ak si to vyžadujú určité okolnosti, najmä stav mysle a tela (napr. ak ide o človeka, ktorého duševná vyspelosť nedosahuje úroveň bežného človeka) alebo očakávaná zručnosť alebo schopnosť (ak ide o človeka, pri ktorom vzhľadom napr. na jeho pôsobenie, skúsenosti, vzdelanie možno očakávať, že o niečom bude vedieť, hoci bežný človek by o tom nevedel). Odsek 1 teda umožňuje jednak znížiť, jednak zvýšiť mieru napr. poznania, cítenia, vnímania, a to v závislosti od subjektívnych vlastností alebo očakávaní.

Odsek 2 zas vyjasňuje, čo znamená, ak zákon podmieňuje právne následky tým, že niekto mal vedieť o nejakej okolnosti. Ak zákon takýto zvrat („mal“) použije, potom právne následky nastanú, i keď daná osoba o tejto okolnosti nevedela, ak sa dá predpokladať, že by sa o nej dozvedela, ak by vynaložení náležitú starostlivosť, ktorú možno od nej vzhľadom na hľadiská podľa odseku 1 požadovať. Čo je to náležitá starostlivosť bude závisieť od toho, na aký prípad daná norma dopadá. Aj tu ale zákon umožňuje zohľadniť individuálny stav mysle a tela, resp. očakávané schopnosti alebo zručnosti, a to tým, že sa v odseku 2 odkazuje na hľadiská podľa odseku 1. Treba teda najprv skúmať, či sa v právnom styku daného druhu nejaká starostlivosť vôbec očakáva, a ak áno (ak je teda starostlivosť „náležitá“), potom treba skúmať, či jej vynaloženie možno od danej osoby podľa hľadísk stanovených v odseku 1 požadovať, resp. či by nemal byť vyššia. Podľa odseku 2 sa obdobne (ale v opačnom smere) postupuje, ak zákon používa zvrat „nemohol vedieť“, ktorý znamená, že príslušná osoba nemohla o danej okolnosti vedieť ani pri vynaložení náležitej starostlivosti. Cestou analógie sa odsek 2 použije aj na iné obdobné zvraty, ako napr. poznal, dozvedel apod.